

Mše svatá

Z latinského *missa*, podle závěrečných slov obřadu“ *ite missa est*“. Pozdně latinský termín pro *eucharistii* (viz). *M.* představuje nejvýznamnější křesťanskou liturgii, koná se již od 1. st. jako upomínka na Ježíšovu poslední večeři, kterou slavil s apoštoly. Z počátku se podle židovské tradice držela o sabbatu, později, na vzpomínku dne, kdy Kristus vstal z mrtvých, se hlavním svátečním dnem křesťanů stala neděle (viz v ruštině název pro neděli - voskresenie). V západním křesťanství se pro eucharistickou bohoslužbu ujal pojem *m.*; na východě je nazývána liturgie.

M směl sloužit pouze kněz nebo vyšší duchovní hodnostář. Důležitou roli při *m* hrál liturgický zpěv (viz). Liturgie *m.* byla po dlouhou dobu nejednotná a lišila se podle oblasti, kde byla slavena (viz *liturgie*). Sjednotit mešní úzus se snažila gregoriánská reforma v 11. století. Řehoř VII. a jeho nástupci požadovali po všech biskupech, aby se přidržovali tzv. liturgie římské kurie. Závazná mešní pravidla, jež vznikla v této době, byla používána v katolické církvi až do tridentského koncilu.

M. sestávala ze dvou částí: liturgie slova a eucharistie, doplněných o úvodní a závěrečné obřady. Úvod začínal příchodem kněze, který připravil oltář na bohoslužbu okouřením kadidlem. Kadidlo proniklo do západní liturgie již ve 4. st. Úvodní zvolání (aklamace) *Kyrie eleison* (z řečtiny, Pane, smiluj se), se jako hold používalo již ve starověku; křesťanská církev je vztáhla na Krista, jako svého pána. Ve staročestíně znělo *Gospodi, pomiluj*. Následný hymnus *Gloria in excelsis Deo* (Sláva na výsostech Bohu) vznikl již v nejstarších dobách církve. Závěr úvodu tvořily modlitby, tzv. kolekty.

Bohoslužba slova zahrnovala čtení z Písma, modlitby, kázání a od 11. st. vyznání víry (*credo*). Po ní přišla na řadu eucharistická část. Začínala tzv. obětováním, původně jen prostým položením obětních darů, chleba a vína na oltář. V některých liturgiích průvody s dary přinášely nejen chléb a víno, ale také četné naturálie a později i peníze a další cennosti. Před pozdvižením kalicha s vínem přimísil kněz do vína trochu vody. Tento původně antický zvyk byl v křesťanství chápán v několikanásobném symbolickém výkladu jako poukaz na krev a vodu, jež vytékala z Kristova boku, jako připomenutí těsného spojení lidské a Božské přirozenosti v Kristu i spojení křesťanské obce s Kristem, který se jí daruje. Ve vrcholném středověku byl na toto místo *m.* vložen obřad umývání rukou.

Střed eucharistické části *m.* tvořila tzv. eucharistická modlitba (Kánon), sám základ obřadu, v němž kněz opakoval Kristova slova z poslední večeře o chlebu a víně. Před tuto původní část byla po vzoru galského ritu vsunuta Preface. Preface měla více verzí, které se

střídaly a všechny zmiňovaly jeden z aspektů Kristovy vykupitelské činnosti. V 5. století byl do eucharistické modlitby vložen serafický zpěv, začínající slovy Sanktus (Svatý).

Eucharistická modlitba byla od konce 8. století recitována tiše, neboť se chápala jako nejvlastnější tajemství víry. Při proměňování kněz proměnil nejprve hostii v tělo Páně, poté i víno v krev Páně a poté pozdvihl kalich s chlebem a následně jej ukazoval ve formě kříže do čtyř stran. Věřící po dobu kánonu zpravidla klečeli.

Ve starokřesťanském období kněz ihned po proměňování rozlámal chléb a nabídl jej spolu s vínem věřícím. Později se obřad značně rozšířil. Ještě v antice byla vložena jako příprava na přijímání základní křesťanské modlitba Otčenáš, a od doby Řehoře Velikého též pozdravení pokoje. Teprve poté kněz chléb rozlámal a jednu jeho částičku smísil s vínem zatímco schola (viz zpěv) zpívala Agnus Dei (Beránku Boží), prosbu o slitování s křesťany, a poté nabídl přijímání věřícím. Od sklonku antiky přistupovalo k přijímání stále méně lidí, v raném středověku vymizelo téměř zcela, často křesťané přijímali jen jednou za život, na smrtelném loži jako posilu na cestu do záhrobí. Přijímání při *m.* se stalo téměř výhradní záležitostí kněze. Když byl na dvoře Karla Velikého nastolen zvyk nekvašeného chleba (hostií), užívala se při *m.* jedna velké hostie. Ve 12. st. se objevily malé hostie, jež mohly být nabízeny věřícím. Ve stejné době se také začalo přijímat vkleče. IV. lateránský koncil nařídil přijímání alespoň jednou do roka, a to ve velikonoční době. Aby člověk mohl přijímat, musel být zcela prost hříchů. Proto každému přijímání musela předcházet zpověď a zproštění vin. IV. lateránský koncil zavedl jako novinku ušní (tichou) zpověď na rozdíl od dřívějšího zvyku veřejného vyznávání vin. Až do konce 11. st. bylo běžné i pro laiky přijímání z kalicha. Husity obnovený laický kalich na počátku 15. st. byl však katolickou církví chápán nikoliv jako návrat k původní podobě, ale jako hereze.

Po přijímání se modlily modlitby, tzv. Postcommunio. *M.* končila požehnáním a slovy *Ite missa est*, jimiž kněz rozpustil shromáždění věřících.

Od středověku se jednotlivým výkonům přikládal mystický význam, neboť *m.* byla chápána jako obnova a prezentace celého vykupitelského díla Kristova. Příchod kněze k oltáři byl interpretován jako Kristovo vtělení, či jeho příchod na svět. Gloria symbolizovalo Kristovo narození, kolekty Kristův skrytý život, kdežto četní z Bible jeho život veřejný. Ofertorium (obětování) bylo symbolem pro Kristův vjezd do Jeruzaléma, kánon pro jeho utrpení (proto v misálu býval tzv. kánonový obraz zobrazující ukřižovaného Krista). Míšení proměněných obětních darů mělo připomínat Kristovo vzkříšení, přijímání jeho Nanebevstoupení a závěrečné požehnání seslání Ducha svatého.

V průběhu středověku se bohoslužba stala výhradní záležitostí kléru, aktivní účast lidu na ni byla postupně omezena. Kněží se stali prostředníky mezi Bohem a lidmi.

kch